

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/34/132-137>

Əli Əhmədov
Bakı, Azərbaycan
ali.v.ahmadov@gmail.com

VERGİTUTMANIN TARİXİ: NƏZƏRİYYƏLƏRİ, VERGİ NÖVLƏRİ VƏ VERGİ ELEMENTLƏRİ

Xülasə

Vergilər tutulmadan heç bir dövlət normal şəkildə mövcud ola bilməz. Digər tərəfdən, vergilər-dövlətin əlamətlərindən biridir.

“Vergi” termininin mürəkkəb strukturu ilə bağlı XIX əsrdə rus iqtisadçısı M.M.Alekseyenko qeyd etmişdir: “Bir tərəfdən vergi-bölgü elementlərindən biridir, qiymətin tərkib hissələrindən biridir. Digər tərəfdən, vergilərin təyin edilməsi, bölüşdürülməsi, toplanması və istifadəsi dövlətin funksiyalarından biridir”.

Vergi və ictimai mülkiyyət formaları arasında əbədi qarşıdurmanın həllindən ötrü verginin hüquqi xarakteristikası xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Vergilər nəzəriyyəsinin kökləri XVII əsrin iqtisadi məqalələrində özünə möhkəm yer etmişdir. Məhz o zaman vergi neytrallığı görkəmli ingilis alimi Smitin, eləcə də iqtisadçı Rikardonun diqqət mərkəzində idi. Bununla yanaşı, etiraf etmək lazımdır ki, vergilər nəzəriyyəsinin əsasları çox daha əvvəllər, hələ XVII əsrdə görkəmli alim Pettinin rüsumlar və vergilər haqqında traktatında qoyulmuşdur. Məhz onun yaradıcılığında həmin ideyalar və müddəalar səsləndirilmiş, daha sonra tam iqtisadi nizam-intizamın əsasını təşkil etmişdir.

Klassik vergilər nəzəriyyəsi məsrəflər və əmək qiymətləri arasındakı əlaqəni tədqiq edən tədqiqatlara əsaslanır. İngilis iqtisadçı Smit də məhz belə etdi, qiymətlərin təkcə əmək məsrəflərinə deyil, həm də torpaq rentasına, kapitalla faizə və mənfəətə əsaslanmasını əsaslandırdı.

Açar sözlər: *vergi, vergi nəzəriyyələri, vergilərin tənzimlənməsi, vergi elementləri, vergi islahatları*

Ali Ahmadov
Baku, Azerbaijan
ali.v.ahmadov@gmail.com

History of taxation: theories, tax types, and tax elements

Abstract

No state can exist normally without taxes. On the other hand, taxes are one of the signs of the state.

Regarding the complex structure of the term “tax” in the 19th century, the Russian economist M.M.Alekseyenko noted: “ On the one hand, tax is one of the elements of distribution, one of the price components. On the other hand, the determination, distribution, collection, and use of taxes is one of the functions of the state”.

The juridical characterization of the taxes is of particular importance because of the resolution of the permanent installation bet private and public forms of property.

The roots of the tax theory were firmly established in the economic articles of the 16th century. It was that tax neutrality was the focus of attention of the eminent English scientist Smith, as well as the economist Ricardo. At the same time, it should be admitted that the foundations of the theory of taxes were laid much earlier, in the XVII century, in the treatise on fees and taxes by outstanding scientist Petty. It was in his work that ideas and provisions were voiced, and later formed the basis of a complete economic discipline.

The classical theory of taxes is based on research that examines the relationship between costs and labor prices. The British economist Smith did that, justifying prices based not only on labor costs, but also on land rent, interest on capital, and profit.

Keywords: *tax, theories, tax regulation, tax elements, tax reforms*

Giriş

Əmək britaniyalı alimlərin diqqətini çəkən yeganə amil deyildi. Eyni zamanda, onlar mühüm amilin, mənfəətin miqdarının əmələ gəldiyi kapital, icarə hesabına pul axını verən əmlak və torpaq olacağını aşkar etdilər. Buna görə də vergilər ciddi şəkildə müəyyən edilmiş sosial təbəqəyə aid edilməməlidir.

Eyni zamanda, vergilər və vergitutma nəzəriyyəsi kapitaldan, əməkdən və torpaqdan bərabər şəkildə “xərac” almağı nəzərdə tutur.

Vergilər nəzəriyyəsi ilə bağlı yazılarında Smit iqtisadi liberalizm üçün geniş sübut bazası təqdim edərək, bazar quruculuğu qanunlarına xüsusi diqqət yetirirdi. Məhz o, elmi ictimaiyyətin diqqətini ona yönəltdi ki, düzgün tərtib edilmiş qanunvericilik bazası iqtisadiyyatın səmərəli inkişafına imkan verir. Halbuki özəl vergi nəzəriyyələri, tək bir şəxsin fərdi maraqları tendensiyalarını tam əks etdirə, qiymətləndirə və əhatə edə bilməz. Eyni zamanda, bazar vəziyyəti münasibətlərin hər bir iştirakçısının xeyrinə inkişaf etməlidir, çünki insanın ilk növbədə öz mənfəətinin qayğısına qalması təbiidir. Vergilərin əsas nəzəriyyəsinin təklif etdiyi kimi, düzgün həyata keçirildikdə, ən çox qazanc əldə etmək istəyi bütövlükdə cəmiyyətə xeyir verir.

“Vergilər nəzəriyyəsində deyildiyi kimi, xəzinənin əldə etdiyi vəsaitlər ilk növbədə xarici təhlükələrdən müdafiə qabiliyyətinin təmin edilməsinə sərf edilməlidir. Smitin 1776-cı ildə nəşr olunan iqtisadi əsərində məhz belə deyilir. O, qarşısına dövlət vəsaitlərinin müxtəlif ictimai məsələlərə xərclənməsinin mümkünlüyünü araşdırmaq vəzifəsi qoydu və vergi hüququ nəzəriyyəsində belə bir nəticəyə gəldi ki, bu yolla toplanan pullar əsaslı şəkildə ölkə hökumətinin ləyaqətinin qorunub saxlanmasına yönəldilməlidir. Eyni zamanda, vergilər üçün yalnız fiskal funksiyanın mövcud olduğu müəyyən edilmişdir” (1).

Dövlətin yarandığı gündən vergilər iqtisadi münasibətlərin mühüm həlqəsini təşkil etmişdir. Müasir sivilizasiyalı cəmiyyətlərdə vergilər dövlətin gəlirlərinin əsas hissəsini təşkil edir.

Dövlətin təşkilinin ilkin mərhələsində vergitutmanın ilkin forması qurban gətirmə olmuşdur. Qurban verilməsi könüllü olmasına baxmayaraq qeyri-rəsmi olaraq məcburi xarakter daşımışdır.

İlk mütəşəkkil vergi sistemlərindən biri Qədim Romanın vergi sistemi hesab edilir. Roma vətəndaşı öz əmlaklarına və ailə vəziyyətlərinə görə təqdim etdikləri ərizə əsasında vergiyə cəlb olunurdular. Hazırda ərizənin bu formasını bəyannamə təşkil edir.

”Roma dövlətinin maliyyə təsərrüfatının yenidən təşkili imperator Avqust Oktavianın (e.ə.63-cü il) əsas yerinə yetirdiyi vəzifələrindən biri idi. O, bütün əyalətlərdə vergitutmanın həyata keçirilməsinə nəzarət məqsədilə maliyyə təşkilatlarını yaratdı və onun həyata keçirdiyi islahatlar nəticəsində tribut adlı pul şəklində ödənilən ilk ümumi vergi yarandı.

Roma imperiyasında birbaşa vergilərlə yanaşı dolayı vergilər də mövcud idi. Qədim Romada vergilər arasında ən mühümləri bunlar idi : 1 %-li dövrüyyə vergisi, 4 %-li qul satışından alınan xüsusi dövrüyyə vergisi, bazar qiyməti ilə qulların azad olunmasından alınan 5 %-li vərəsəlik vergisi və s.

O dövrdə Avropa ölkələrində ən geniş yayılmış vergi növləri torpaq vergisi, tikililərə görə vergi, can vergisi və ya adam başına vergi, aksizlər, gömrük rüsumları, kommunal və ya yerli vergilər idi. Ən qədim və geniş yayılmış vergilərdən biri tikililərdən tutulan vergi idi. Tüstü vergisi adı altında bu vergi növü XX əsrə qədər mövcud olmuşdur. Orta əsrlərdə İngiltərədə tikililərdən onlardan çıxan tüstünün sayına görə 2 şilling vergi tutulardı” (2).

Hər bir dövlətdə vergi qanunvericiliyi formalaşdırılan zaman vergitutmanın bir sıra prinsipləri əsas kimi götürülür. Məlum olduğu kimi, vergi qanunvericiliyi vergi sisteminin əsasını təşkil edir. Odur ki, vergi qanunvericiliyi vergitutmanın əsaslarını, vergilərin hesablanması, ödənilməsi və yığılması qaydalarını, vergi ödəyiciləri və dövlət vergi orqanlarının, habelə vergi münasibətlərinin

digər iştirakçılarının vergitutma məsələləri ilə bağlı hüquq və vəzifələrini, vergi nəzarətinin forma və metodlarını və s. müəyyən edir.

“Vergitutmanın aşağıdakı prinsipləri vardır:

-Ədalətlik prinsipləri.

Adı çəkilən prinsipə əsasən, dövlət vergilərinin təsir dairəsi hər bir vətəndaşın gəlir və imkanlarını eyni dərəcədə əhatə etməlidir. Adətən, bu, prinsipin iki aspekti fərqləndirilir: üfüqi və şaquli. Üfüqi ədalətlik prinsipinə uyğun olaraq, eyni iqtisadi vəziyyətdə olan vergi ödəyiciləri eyni vergi mövqeyində dayanmalıdırlar, yəni onların ödədikləri verginin məbləği bərabər olmalıdır. Bu prinsipin əsasında dayanan ideyaya görə tutulan verginin həcmi vətəndaşın faktiki gəlirlərinin məbləğindən asılı olaraq müəyyənləşdirilməlidir.

-Səmərəlilik prinsipi.

Adı sadalanan prinsipə görə, yığılan verginin məbləği onun yığılmasına çəkilən xərcin həcmindən çox olmalıdır. Buna misal olaraq bir sıra vergi növləri, o cümlədən əmlak vergisi nümunə kimi göstərilir. Belə ki, bəzi mütəxəssislər əmlak vergisinin vergitutmanın səmərəlilik prinsipinə zidd olduğunu sübut etməyə çalışırlar. Onların fikrincə, əmlak vergisinin yığılması zamanı səmərəlilik prinsipinə əməl olunmur. Çünki bəzi yığılan verginin məbləği yalnız əmlak vergisi üzrə vergitutma obyektinin müəyyənləşdirilməsi, vətəndaşların xəbərdar edilməsi, nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi və s. işlərlə bağlı xərclərin ödənilməsinə kifayət edir...

- Tarazlıq prinsipi.

Qeyd edilən prinsipin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, vergi qanunvericiliyi dövlətin və vergi ödəyicilərinin maraqlarını bərabərləşdirməyə xidmət etməlidir. Yəni, müəyyən edilmiş vergi sistemi həm büdcə gəlirlərini təmin etməli, həm də vergi ödəyicilərinin iqtisadi vəziyyətinin ağırlaşmasına yol verməməlidir...

- Müəyyənlik prinsipi.

Artıq danılmaz faktdır ki, bir çox hallarda vergi ödəyiciləri tərəfindən qanunvericiliyin pozulması bilavasitə onların öz hüquq və vəzifələri, yaranmış gəlirlər üzrə dövlət qarşısında yerinə yetirməli olduqları öhdəlikləri və s. qanuni hərəkətləri dəqiq bilməmələri nəticəsində yaranır. Yəni, vergilərin hesablanması, ödənilməsi və digər hərəkətlərin həyata keçirilməsi qanunvericilik baxımından aydın göstərilməli və vergi ödəyicilərinin nəzərinə qabaqcadan çatdırılmalıdır” (3).

Vergi nəzəriyyəsi vergilərin mahiyyəti, cəmiyyətin iqtisadi və sosial-siyasi həyatında yeri, rolu və əhəmiyyəti haqqında elmi biliklər sistemidir. XVII əsrdən etibarən formalaşmağa başlayan vergi nəzəriyyələri müxtəlif səviyyəli dövlət vergi sistemlərinin qurulması üçün model rolunu oynayır. Vergi nəzəriyyələri ümumi və xüsusi olaraq iki qrupa ayrılır.

Ümumi vergi nəzəriyyələri ümumilikdə vergitutmanın məqsədini əks etdirir. Həmin nəzəriyyələrə aşağıdakıları nümunə göstərmək olar:

- mübadilə nəzəriyyəsi; atomistik nəzəriyyə; zövq nəzəriyyəsi; sığorta mükafatı nəzəriyyəsi; klassik nəzəriyyə; qurban və kollektiv tələbat nəzəriyyəsi; Keyns nəzəriyyəsi; monetarizm nəzəriyyəsi; təklif iqtisadiyyatı nəzəriyyəsi.

“Mübadilə nəzəriyyəsinin əsasını dövlətin vətəndaşları xarici hücumlardan qorumaq, asayışın mühafizəsi kimi xidmətlərin qarşılığını vergilər vasitəsilə alınması ideyası təşkil edir. Bu nəzəriyyə orta əsrlər sisteminin şərtlərinə uyğun idi.

Atomistik nəzəriyyə XVI əsrin sonu, XVII əsrin əvvəllərində mübadilə nəzəriyyəsinin bazasında meydana çıxıb. Bu nəzəriyyəyə görə vergi vətəndaşlarla dövlət arasında bağlanmış müqavilənin nəticəsidir. Müqavilə əsasında dövlətin müdafiəsi, mühafizəsi və digər xidmətlərinə görə dövlətə vergi formasında müəyyən məbləğ ödəyir...

İsveçrəli iqtisadçı J.Simond de Sismondi (1773-1842) XIX əsrin birinci yarısında irəli sürdüyü zövq nəzəriyyəsinə görə vergilər vətəndaşın cəmiyyətdən aldığı zövqə görə ödədiyi dəyərdir. Vergilərin köməyi ilə vətəndaş ictimai asayiş, ədalətli məhkəmə sistemi, özünün və əmlakının təhlükəsizliyi kimi dəyərlərdən bəhrələnir.

Həmin dövrdə fransız dövlət xadimi Adolf Tyer (1797-1877) və habelə ingilis iqtisadçısı Con Makkulok (1789-1864) tərəfindən müdafiə olunan sığorta mükafatı vergi nəzəriyyəsi formalaşdı.

Onların fikrincə, vergilər vətəndaşların öz əmlaklarını hər hansı riskdən (müharibədən, yanğından, oğurluqdan və s.) qorumaq üçün əldə etdikləri gəlirin məbləğindən asılı olaraq dövlətə ödədiyi sığorta ödənişidir. Lakin vergilər sığorta hadisəsi baş verdikdə kompensasiya almaq üçün deyil, əksinə, müdafiə və hüquq-mühafizə orqanlarına dövlət xərclərini maliyyələşdirmək üçün ödənilir.

Vergi nəzəriyyəsinin inkişafında klassik siyasi iqtisadın nümayəndələri A.Smit və D.Rikardo xüsusi rol oynayıb. Əsas vergitutmanın prinsipləri ilk dəfə A.Smit tərəfindən təklif edilib.

Mahiyyətə oxşar olan növbəti iki nəzəriyyəyə (qurban nəzəriyyəsi və kollektiv tələbat nəzəriyyəsi) görə vergilər quruluşunun mahiyyətindən yaranan məcburi öhdəlikdir.

1929-1935-ci illəri əhatə edən Böyük Böhran azad rəqabət şəraitində bütün mövcud idarəetmə sisteminin böhranının başlanğıcı oldu. Buna reaksiya olaraq iqtisadiyyat elmində yeni bir nəzəriyyə - C.M.Keynsin nəzəriyyəsi meydana çıxdı..” (4).

Dövlətin vətəndaşlarla qarşılıqlı maliyyə münasibətlərini tənzimləyən alətlərdən biri vergilərdir. Müxtəlif vergi növləri vasitəsi ilə maliyyə ehtiyatları dövlətlərin dövlət büdcəsində toplanır. Bu proses həmin ölkədə mövcud vergi sistemi vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının müasir vergi sistemi müstəqillik illərində formalaşmış. Müstəqilliyin ilk illərində ayrı-ayrı qanunvericilik aktları ilə tənzimlənən sistem, sonradan daha da inkişaf etdirildi. 2001-ci ilin yanvarın 1-dən tətbiq edilən AR Vergi Məcəlləsi vasitəsi ilə bu sahədə mövcud normativ hüquqi aktlar sistemləşdirildi, ayrı-ayrı qanunlar vahid kodeksdə toplandı.

Azərbaycan Respublikasında vergi sistemi, ödənilən vergilərin idarəetmə səviyyəsinə görə qruplaşması, vergilərin növləri Məcəllənin 4-cü maddəsi ilə tənzimlənir. Həmin maddə ödənməli vergiləri belə qruplaşdırır:

- dövlət vergiləri-Vergi Məcəlləsinə daxil edilmiş, AR ərazisində ödənməsi məcburi olan vergilər qrupudur;

- muxtar respublika (MR) vergiləri Naxçıvan Muxtar Respublikasında AR VM-ə müvafiq Naxçıvan MR qanunları ilə müəyyən olunmuş muxtar respublika ərazisində ödənməli vergiləri əhatə edir;

- yerli vergilər (bələdiyyə vergiləri) AR vergi qanunvericiliyi əsasında bələdiyyə ərazisində ödənməli olan vergilərdir. Yerli vergilər bələdiyyələrin qərarı əsasında tətbiq edilir.

“Vergi ödəyicilərinin ödəmə qabiliyyətinə uyğun olaraq vergitutma aşağıdakı 3 istiqamətdə aparılır:

- gəlir üzərindən;
- istehlak (xərc) üzərindən;
- sərvət üzərindən.

Azərbaycanda gəlirlər üzərindən alınan vergi növləri bunlardır:

- fiziki şəxslərin gəlir vergisi;
- hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi;
- sadələşdirilmiş vergi.

AR Vergi Məcəlləsində istehlak etdiyimiz mallara və xidmətlərə görə alınan vergilərin növləri müəyyən olunub:

- əlavə dəyər vergisi (ƏDV);
- aksiz vergisi;
- yol vergisi;
- mədən vergisi” (5).

Vergilər cəmiyyətin sosial həyatında çox mühüm rol oynayır. Vergilərin, vergi ödəyicilərinin imkanları nəzərə alınmaqla müəyyən edilməsi prinsipi mütərəqqi vergitutma qaydasının meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Bu o deməkdir ki, gəlirlər hissələrə bölünür, onun hər sonrakı artan məbləğindən daha yüksək normalarla vergi tutulur.

Vergilərin tənzimləmə vəzifəsi özünü: 1) Vergitutma sisteminin müəyyən edilməsi və dəyişdirilməsində; 2) Vergi dərəcələrinin dəyişdirilməsi və fərqləndirilməsində; 3) Dövlətin iqtisadi proqramına uyğun olaraq mənfəətin və kapitalın hissəsinin vergidən azad edilməsi üçün güzəştlərin nəzərdə tutulmasında göstərir.

“Müasir dövrdə vergi sistemi daha çevik tənzimlənir. Belə ki, dövlət tənzimləmə orqanları vergi qanunvericiliyinin əsaslarını və strukturunu saxlamaqla, vergi dərəcələrini seçmə yolu ilə, müvəqqəti olaraq aşağı salır, dövlətin iqtisadi siyasətini həyata keçirən müəssisələr üçün vergiləri hətta ləğv edirlər.

Vergilər iki yerə bölünür: 1) Birbaşa vergilər; 2) Dolayı vergilər. Birbaşa vergilərə vətəndaşların gəlirlərindən və onlara məxsus olan əmlakdan, korporasiyaların (firmaların) mənfəətindən tutulan, habelə sosial vergilər (məsələn, sosial sığorta ayırmaları), torpaq vergisi və s. aiddir. Bunlar konkret fiziki və ya hüquqi şəxslərdən tutulur və buna görə də müstəqim (birbaşa) vergilər adlanır. Dolayı vergilərə isə əlavə dəyər vergisini, aksizləri, daşınmaz əmlak və qiymətli kağızlarla aparılan sövdələşmələrə görə alınan vergiləri və s. misal göstərmək olar” (6).

Vergi elementləri hər hansı bir verginin müəyyən edilməsi və tətbiqinin əsas şərtləri olmaqla, onun hüquqi, iqtisadi və sosial cəhətdən əsaslandırılmış strukturunu təşkil edir.

Hər bir vergi növü struktur olaraq bu elementlərin vəhdətindən ibarətdir. Konkret vergi növünü daha dərinləndirən üçün onun strukturunu- hər bir elementini ayıra bilmək vacib şərtidir.

Vergi elementləri əsas, fakultativ və əlavə elementlərə bölünür. Əsas elementlər olmadan hər hansı bir vergi öhdəliyinin müəyyən edilməsi mümkün deyildir. Fakultativ elementlərin olmaması isə vergi öhdəliyinin müəyyənlik dərəcəsinə heç bir təsir etmir.

Əlavə elementlər vergilərin müəyyən edilməsi şərtlərində nəzərdə tutulmasa da, vergi öhdəliyinin yerinə yetirilməsi mexanizmini daha dolğun xarakterizə edir.

“Vergi qoyma nəzəriyyəsi ilə bağlı ədəbiyyatlarda əsasən aşağıdakı vergi elementləri fərqləndirilir:

-vergi subyekti; vergi obyekt; vergi bazası; vergi dərəcəsi; vergi dövrü; verginin hesablanması və ödənilmə qaydası; vergi güzəştləri.

Vergi subyekti- başqa sözlə, vergi ödəyicisi qanunvericiliklə müəyyən olunmuş vergi obyektindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada və müddətlərdə verginin hesablanıb ödənilməsinə təmin etməli olan şəxsdir.

Vergi obyekt- hər hansı subyektin vergi ödəmək vəzifəsini şərtləndirən hüquqi faktıdır. Vergi obyekt vergi tətbiq edilən və bu səbəblə birbaşa və ya dolayı şəkildə verginin mənbəyini təşkil edən iqtisadi ünsürdür. Vergi öhdəliyinin yaranmasına səbəb olan iqtisadi fakt və ya hadisə vergi obyektini təşkil edir.

Vergitutma bazası- vergi obyektinin vergi tutulan hissəsinin kəmiyyət ifadəsidir. Vergitutma bazası vergi məbləğinin hesablanma bazasıdır və vergi dərəcəsi məhz buna tətbiq olunur. Digər elementlərin təsiri ilə üst-üstə düşməyə bilər...

... Vergi dərəcəsi- vergi bazasının hansı hissəsinin vergi olaraq büdcəyə hesablanmalı olduğunu göstərən ölçüdür. Vergi bazasının dəyişməsindən asılı olaraq vergi dərəcələri sabit və faizli ola bilər.

Vergi dövrü-vergi öhdəliyinin subyektin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin müddət olaraq hansı hissəsi üzrə müəyyənləşdirilməsini (məsələn, il, rüb, ay) ifadə edir...” (7).

Dövlət vergi ödəyicilərinə nəzarətin səmərəliliyinin yüksəldilməsinin təmin edilməsi üçün verdiyi ödəyicilərinin üzərinə bir sıra vəzifələr qoyur. Lakin müəyyən müddət keçdikdən sonra ayrı-ayrı vergi ödəyiciləri arasında vergi yükünün qeyri-bərabər bölüşdürülməsi haqqında fikirlər formalaşmağa başlayır. Bu isə gəlirlərin gizlədilməsi, vergidən yayınma hallarının artmasına səbəb olur. Bütün bunlar isə dövləti yeni vergi islahatları aparmağa sövq edir. İnkişaf etmiş ölkələrdə hər 5-7 ildən bir əsaslı vergi islahatları aparılır.

“Vergi islahatlarının aparılmasının əsas məqsədlərindən biri sahibkarların və dövlət maraqlarının maksimal tarazlığının təmin olunmasıdır. Sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatı şəraitində vergi sistemində meydana çıxan vergi hüququ münasibətlərinin tənzimlənməsində mükəmməl normativ hüquqi bazanın olması mühüm rol oynayır.

Vergi sisteminin normativ hüquqi bazası dedikdə, qanunların və bu qanunlara uyğun olaraq qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktların məcmusu başa düşülür. Ölkənin vergi sisteminin normativ

hüquqi bazası ilk növbədə Konstitusiya hüququna, sonra isə mülki, inzibati, cinayət və maliyyə hüquqlarına istinad etməlidir...” (8).

Nəticə

Araşdırmaçı üzərinə böyük məsuliyyət götürərək, vergitutmanın tarixini, nəzəriyyələrini, vergini növlərini və verginin elementlərini tədqiq etmişdir. O, tədqiqat işində vergi sisteminin yaranma tarixinə ekskurs edərək, vergi nəzəriyyələrinin kökünə nüfuz etmişdir. Müasir vergi növləri və vergi elementləri də onun tərəfindən mükəmməl araşdırılmışdır. Bir sözlə, müəllifin araşdırması günümüzə aktual səsləşən bir mövzu olduğu üçün onu yüksək qiymətləndirmək olar.

Ədəbiyyat

1. az.techonfronts.com>Vergilər
2. taxes.gov.az>vn/child/vergitarixi.html
3. bakinaz.az/vergitutmanın.müəyyən-edilməsi...
4. muhasibat.az>esas-vergi-nezeriyyeleri/
5. muhasibat.az>azerbaycanda-vergi-nobleri/
6. kayzen.az>blog/vergi/8196/vergilərin-mahiyyəti...
7. vergiler.az>news/taxes/10276
8. kayzen.az>blog/vergi/3800/vergi-sistemi-və-

Göndərilib: 12.01.2024

Qəbul edilib: 28.03.2024